

LONDERZEELSE EMIGRATIE NAAR DE VS 150 JAAR GELEDEN

De Atlantische helletocht van de Steenhuffelse familie De Maeyer (1854)

1ste aflevering

door Filip Van Kerckhoven

Zijn wij, Vlamingen, emigranten geweest? Bepaalde bladzijden uit onze geschiedenis lijken wel vergeten. Wie weet nog dat in 1585 de helft van de Antwerpse bevolking naar Amsterdam vluchtte voor het geweld van de godsdienstoorlogen? Wie weet nog dat de Azoren in de 15de en 16de eeuw bekend stonden als de “Vlaemsche Eylanden” omdat er zich een paar duizend Vlaamse emigranten hadden gevestigd? Wie herinnert zich die Vlamingen en Brabanders uit de 12de eeuw die met hun huifkarren naar het ‘Oostland’ reden op zoek naar landbouwgronden, en dat de door hen gekoloniseerde streek ten zuiden van Berlijn nog steeds ‘der Fläming’ heet? Weet men dat in de volle 19de eeuw Vlaamse paupers stierven van ontbering in een door de Belgische staat opgerichte armenkolonie in tropisch Guatemala? Of dat bij de ramp met de Titanic in 1912 ook een 20-tal emigranten uit Vlaanderen, die in Amerika een betere toekomst gingen zoeken, omkwamen? Onze voorouders zijn emigranten geweest. Zoals vele anderen dat vandaag zijn. Anno 2005 associeert men begrippen als ‘economische migratie’ en ‘mensensmokkel’ vooral met weerloze Oost-Europese meisjes die, opgelicht door gewetenloze pooiers, tot prostitutie gedwongen worden, of met Koerdische of Chinese vluchtelingen die een fortuin veil hebben voor een illegaal plaatsje in de laadruimte van een vrachtwagen met bestemming Groot-Brittannië. Dit artikel laat ons kennismaken met een stuk vergeten geschiedenis en doet ons beseffen dat wij, tot voor kort, ook arm waren...

DEEL 1.

Inleiding

Van de Vlaamse plattelandsmens wordt wel eens beweerd dat hij nogal honkvast is en niet gauw zijn vertrouwde stek ‘onder de kerktoeren’ zal inruilen voor een bestaan in den vreemde. Nochtans hebben sinds 1830 honderdduizenden Vlamingen hun landelijk geboortedorp verlaten op zoek naar werk en/of een betere toekomst. Over het algemeen reikte die Vlaamse uittocht meestal niet verder dan de grote steden (met op kop Brussel) of de ons omringende gebieden: vooral Wallonië (de ‘interne migratie’) en Noord-Frankrijk, met hun bloeiende steenkoolmijnen en industrie, waren erg populaire bestemmingen. Toch hebben ook wij een – zij het relatief bescheiden - aandeel gehad in de grote overzeese emigratiestroom uit het Europa van de tweede helft van de 19de en de eerste decennia van de vorige eeuw. Vooral (de Verenigde Staten van) Amerika - dat in de 19de eeuw als hét land van de onbegrensde mogelijkheden gold - en later ook Canada - oefenden een vaak onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op mensen die hoopten op een beter bestaan. De VS zogen in de 19de eeuw minstens 30 miljoen emigranten aan, voornamelijk uit Ierland, Engeland, Duitsland en Scandinavië. In ons land werden de meeste ‘landverhuizers’ geleverd door Oost- en West-Vlaanderen (‘Arm Vlaanderen’) en Henegouwen – niet toevallig de provincies waar de landbouwcrisis en het ineensinken van de rurale textielindustrie grote ellende veroorzaakten. Destijds ontsnapten onze contreien grotendeels aan de hevigste emigratiekoorts en het mag dan ook niet verwonderen dat het fenomeen emigratie in de geschiedschrijving van de gemeenten van onze regio slechts sporadisch aan bod komt. Toch hebben ook in onze gemeente verschillende eenvoudige mensen de ingrijpende beslissing genomen om hun vertrouwde omgeving vaarwel te zeggen en in de ‘Nieuwe Wereld’ hun geluk te wagen. Het is echter niet mogelijk een volledig overzicht te geven van de

Londerzeelse emigratie. De Belgische emigratiestatistieken en de registratie in het immigratieland vertonen grote hiaten en zijn bovendien niet erg overzichtelijk. Bovendien was het buitenlandse verblijf niet altijd definitief en keerde men soms terug naar het vaderland (bijvoorbeeld uit heimwee of nadat men voldoende gespaard had). Daarom is het uiterst moeilijk te achterhalen hoe het afliep met de Londerzelenaren die naar Noord-Amerika trokken. Met wat geluk en doorzettingsvermogen kan men nochtans mooie vondsten doen. Zo kwam ik door een aantal toevallige ontdekkingen het schrijnende relaas van de Steenhuffelse landbouwersfamilie De Maeyer op het spoor. In het voorjaar van 1854 boekten drie broers en hun jonge gezinnetjes te Antwerpen passage op het benedendek van de Vasco de Gama. Bestemming van het zeilschip : New York. De oversteek werd een lange lijdensweg, een tragisch verhaal van bedrog, ontbering en sterfte. Vooraleer we kennis maken met onze onfortuinlijke gelukzoekers, lijkt het mij nuttig om in het kort het hoe en waarom van de emigratie naar de VS in het midden van de 19de eeuw te schetsen.

Emigratie naar de VS 150 jaar terug

Er bestaat vooralsnog geen wetenschappelijk standaardwerk over de geschiedenis van de Belgische emigratie naar Noord-Amerika.¹ Wel beschikt men over een paar degelijke studies die bepaalde fenomenen belichten, b.v. detailwerk over de groei van een Waals bolwerk in de buurt van Green Bay, Wisconsin - we komen hier later nog op terug

- of het ontstaan van het Vlaamse landbouwersdorpje Ghent, Minnesota. Daarnaast zijn er talrijke (meestal vulgariserende) werken verschenen die aspecten van het leven van de Vlamingen en Walen in de VS (hun verenigingsleven, hun 'amerikanisering', de Gazette van Detroit etc.) behandelen. Toch enkele cijfers : men schat dat tussen 1820 en 1975 ongeveer 200.000 Belgen naar de VS uitgeweken zijn. In vergelijking met sommige andere landen met een vergelijkbaar inwoneraantal blijft dit een bescheiden aantal: in dezelfde periode verwelkomde de VS ongeveer 300.000 Zwitsers, 400.000 Denen en evenveel Finnen, 800.000 Noren, 1,2 miljoen Zweden en maar liefst 7,3 miljoen Ieren. Aanvankelijk blijft de Belgische emigratie naar de VS zeer beperkt en is de Vlaamse inbreng miniem. Tussen 1830 en 1850 verhuizen hooguit 1.500 à 2.000 mensen naar de VS, hoofdzakelijk landbouwers uit dorpjes in het zuiden van de provincie Luxemburg. Ze verspreiden zich in kleine groepjes over de Midwest (Missouri, Ohio, Indiana). De emigratie bereikte pas een eerste piek in de periode 1853-1856, wanneer honderden families wegtrekken uit de driehoek Waver-Geldenaken-Gembloers en aanpalende dorpen, om zich in Wisconsin te vestigen. Plaatselijk resulteerde dit zelfs in een gedeeltelijke ontvolking : uit Grez-Doiceau vertrokken op een bevolking van

¹ Uit plaatsgebrek en om de bladschikking niet te zwaar te maken zullen we het notenapparaat beperken en zal de bibliografie op het einde van de laatste aflevering verschijnen.

2.989 zielen niet minder dan 402 emigranten! Tijdens deze crisisjaren neemt ook de overheid actief deel aan de organisatie van de emigratie, in de hoop hiermee een oplossing te vinden voor de “misère des Flandres” en de ondraaglijke last van de openbare onderstand. De emigratie naar Noord-Amerika bekostigen viel op termijn minder duur uit dan het blijven verstrekken van steunverlening. De overheid (de regering en het Antwerps stadsbestuur op kop) regelde in die periode een gratis overtocht voor meer dan 1.200 landlopers, criminelen, armen en ex-gedetineerden. Na enkele jaren moest men noodgedwongen een punt zetten achter deze ‘lozingen’ en dit na heftig Amerikaans protest en een diplomatieke rel. Ook enkele door de regering ondersteunde koloniale experimenten, waaronder landbouwnederzettingen met namen als New Flanders en New Brabant in Pennsylvania, draaien uit op een fiasco. De van staatswege georganiseerde en gesubsidieerde emigratie was tot mislukken gedoemd, vermits de gemeenten alleen hun eigen financieel belang op het oog hadden en zich liefst zo vlug mogelijk wilden ontlasten van nietsnutten, dieven en sukkels, die echter niet geschikt waren voor het harde labuur dat de pioniers dienden te verrichten op de nog onontgonnen gronden. In de daaropvolgende decennia bemoeit de overheid zich wijselijk niet meer rechtstreeks met de emigratie, maar beperkt zich tot het doorgeven van informatie over emigratiemogelijkheden, of over malafide praktijken van ronselaars. Volgens de ‘Federal Census’ van 1860 bevonden er zich op dat ogenblik in de Verenigde Staten van Amerika 9.072 personen van Belgische oorsprong. Toch moet dit cijfer met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd : niet zelden werden Vlamingen verkeerdelijk voor Nederlanders (of zelfs voor Duitsers) gehouden, zoals ook vele Walen bij de Fransen geteld werden. In elk geval zou pas na de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865)², de Oost- en West-Vlaamse emigratie naar de VS stilaan op gang komen, en gaandeweg slonk het Waalse aandeel in de Belgische emigrantenstroom. Tussen 1861 en 1880 ligt de Belgische emigratie telkens rond de 7.000 per decennium. In de periode 1880-1893 wijken enkele tienduizenden Belgen uit naar de Verenigde Staten. De Belgische exodus naar de Verenigde Staten bereikt in 1892 een tweede piek met 4.297 uitwijkingen, om uiteindelijk zijn hoogtepunt te kennen in de periode 1901-1913 met gemiddeld 3.472 vertrekkers per jaar. Meer dan twee derden van de emigranten tussen 1901 en 1913 zijn Vlamingen, grotendeels uit de provincies Oost- en West-Vlaanderen. Ongeveer 25 procent komt uit Wallonië, het restant uit Brussel.

Waarom emigreren ?

Waarom verlieten 150 jaar geleden mensen uit Vlaanderen hun geboortestreek om in een voor hen toch volslagen onbekende wereld een nieuw bestaan op te bouwen? In tegenstelling tot sommige emigranten uit Centraal- en Oost-Europa, die soms omwille van hun geloof, politieke overtuiging of etnische afkomst in eigen land vervolgd werden en daarom naar het ‘vrije Westen’ wilden, waren de motieven hier uitsluitend van economische aard. Op het overbevolkte Vlaamse platteland ging het in die periode vele mensen niet bepaald voor de wind. Op de familiale dwergbedrijven waren de inkomsten van de landbouwactiviteit bespottelijk gering. De plattelandsbevolking was steeds meer aangewezen op neveninkomsten uit andere ambachtelijke bezigheden om het hoofd boven water te houden. Tijdens de zwarte jaren 1845-1849 werd de bevolking ook nog eens danig op de proef gesteld. Zowat 85% van de aardappeloogst (!) werd in de zomer van 1845 door een erg virulente gewasziekte (een schimmel die ogenschijnlijk gezonde aardappelen in korte tijd verminkte tot een hoopje stinkende zwarte drab) vernietigd; ook in 1846 sloeg de aardappelpest weer toe en deed de velden in een mum van tijd zwartblakeren. In Vlaanderen en ook gedeeltelijk in Brabant heerste hongersnood, voor het eerst sinds de Middeleeuwen. Het volk morde. In de steden

² Naast Belgische emigranten die reeds de Amerikaanse nationaliteit hadden verworven, vochten ook verschillende in België geronselde huursoldaten mee en dit in beide kampen.

werden zelfs bakkerijen geplunderd. Anderhalve eeuw later is de collectieve herinnering aan deze donkere periode inmiddels al weggeëbd, in schril contrast met Ierland waar 'The Great Hunger' voorgoed de geschiedenis van het Groene Eiland zou gaan bepalen. Daar werd de bevolking zowat gehalveerd door sterfte en grootschalige uitwijking naar de VS. Tot een massale uitwijking kwam het hier vreemd genoeg niet. Nochtans was ook hier de ellende groot. Want tot overmaat van ramp was de graanoogst ook beneden de verwachtingen gebleven: bijna geen aardappelen, weinig brood, hoge prijzen, werkloosheid... De uitgeputte

SEARCHING FOR POTATOES IN A STUBBLE FIELD.

bevolking was een gemakkelijke prooi voor epidemische ziekten als tyfus (1847) en cholera (1848). In vele gezinnen was het bittere armoede, waarvoor geen uitweg was, tenzij ... emigreren.

Tienduizenden Vlaamse paupers trekken op eigen houtje naar Wallonië en Frankrijk. Maar de overheid gaat nu ook een actieve emigratiepolitiek voeren. Sommige parlamentsleden zagen de arme Vlamingen immers liever naar verre, overzeese streken vertrekken, want onze landgenoten in Noord-Frankrijk zouden bij een crisis misschien weer over de 'schreve' trekken en hier voor overlast en sociale onrust zorgen. En zo komt ook de Nieuwe Wereld in beeld. Aanvankelijk gaat de aandacht vooral uit naar Latijns-Amerika. Enkele door de regering gesubsidieerde koloniale projecten in Guatemala³ en Brazilië lopen echter faliekant af (onbarmhartige klimatologische omstandigheden, fysiek en mentaal ongeschikte emigranten alsook wanbeheer ter plaatse waren slechts enkele van de oorzaken). Nu begint men meer en meer oog te krijgen voor de Verenigde Staten.

Waarom naar Amerika?

In de 19de eeuw had men een sterk geïdealiseerd beeld van het 'Beloofde Land'. De overvloed aan goede en vooral goedkope landbouwgrond, die daarenboven zeer gering kapitaal voor de exploitatie behoefde, oefende een magische aantrekkingskracht uit op de Europese boeren. Eigenaar worden van een uitgestrekte lap grond was dé ultieme droom van iedere landarbeider. Die 'American dream' kon worden gerealiseerd dank zij de Amerikaanse wetgeving die de emigrant een aantal erg gunstige voorwaarden bood bij de grondaankoop.

³ Het beruchte Santo Tomás de Castilla. Hierover is heel wat literatuur verschenen, zoals Stefan Van den Bossche, "Een kortstondige kolonie. Santo-Tomas de Guatemala (1843-1854)", Tielt : Lannoo, 1997.

Een niet te onderschatten invloed hadden ook de brieven die emigrantenpioniers naar familie en vrienden in het vaderland stuurden. Wegens de vaak voorkomende overdrijvingen, worden deze brieven ook wel 'spekbrieven' genoemd, naar analogie van de uitdrukking 'met spek schieten'. Veel kandidaat-emigranten lieten zich verleiden door de aanlokpropaganda van gewiekste ronselaars die, vaak zonder Amerika ooit te hebben bezocht, mooie praatjes over vruchtbare gronden en hoge lonen hielden.

Samengevat : de beslissing om naar Noord-Amerika uit te wijken werd bepaald door een samenspel van omstandigheden die de emigratie kunnen stimuleren (zg. "Push"- of afstootfactoren) en andere die de immigratie aanwakkeren (zg. "Pull"- of aantrekkingsfactoren). In een notendop kunnen wij enkele van de belangrijkste beweegredenen opsommen die tot emigratie aanzetten:

1. Onbegrensde mogelijkheden voor Europeanen om zich in Amerika te vestigen (er waren geen quota, al weigerde men vanzelfsprekend de criminelen die België er trachtte te dumpen).
2. Mogelijkheid om er goedkoop gronden te verwerven.
3. Grote vraag naar arbeidskrachten voor de explosief groeiende Amerikaanse industrie.
4. Vlaanderen ging vanaf de scheiding van 1830 gebukt onder een belabberde economische toestand, die nog werd verergerd door de crisis in de textielsector.
5. Reclamebrochures en enthousiaste brieven van de reeds in Amerika gevestigde emigranten.
6. Grootscheepse propaganda van emigratieagenten en plaatselijke ronselaars in de dorpen en steden, die een al te idyllisch beeld van het 'Beloofde Land' ophingen.
7. Het was een middel voor de Belgische staat om zich van een aantal zogenaamde 'behoefte' en 'minge' te ontdoen.

De vergelijking van Vlaanderen en Amerika, op basis van brieven en literatuur, viel voor velen ten gunste van het laatste land uit. Menigeen was bereid alles te doorstaan om dat land van belofte te bereiken...

De emigratieagenten en de mensenhandel

De meeste Belgische emigranten van het midden van de 19de eeuw maakten gebruik van zelfstandige emigratieagenten die de gehele overtocht regelden. Voor hen resulteerde de aanwassende emigratie naar de Verenigde Staten – vooral dan van Zuid-Duitsers, want voor hen was de Scheldestad gemakkelijker te bereiken dan het verre Bremerhaven - en de bloei van de Antwerpse haven al snel in een bijzonder lucratieve handel. Bij hun werving van passagiers gingen ze vaak allesbehalve scrupuleus te werk. Er was aanvankelijk ook nauwelijks een wettelijk kader, laat staan een efficiënte controle. Gewetenloze bedriegers hadden dus vrij spel. De meeste emigratieagenten hadden slechts één doel : zoveel mogelijk klanten op de boot te krijgen. Vandaag de dag zouden we deze lieden mensensmokkelaars noemen. Plaatselijke onderagenten die in opdracht van de grote emigratieagenten kandidaat-landverhuizers gingen contracteren in de dorpen, kregen 5 à 10 frank "per kop". Al dan niet vervalste 'spekbrieven' werden tijdens voorlichtingsavonden voorgelezen in plaatselijke herbergen, er verschenen advertenties en brochures, soms werd de bevolking na de zondagmis opgewacht door ronselaars. Sommigen schaamden zich niet om onder valse voorwendsels in huizen binnen te dringen om er de bewoners tot emigratie te overhalen. De propaganda was voornamelijk gebaseerd op de mogelijkheid om gratis of voor een spotprijs goede gronden te kopen. Logisch dus dat men een uitgebuide en slecht ingelichte landbouwbevolking niet meer

moest overtuigen. Ze vertelden er natuurlijk niet bij dat er eerst flink wat bos moest gerooid worden. Hoe konden die vaak ongeletterde boeren weten dat het ‘beloofde land’ in het geval van een nog te koloniseren staat als Wisconsin eigenlijk een oerwoud was dat vijf maanden per jaar bedekt was met sneeuw en ijs... Antwerpen telde een tiental emigratieagenten, waaronder meerdere Duitsers, die toen trouwens opvallend bedrijvig waren in het Antwerpse handels- en havenbedrijf en er zowaar een kleine kolonie vormden, die pas na WO I zou verdwijnen. Vooral de firma van de jood Adolf Strauss, die zich gespecialiseerd had in het verschepen van onbemiddelde emigranten, overtrad stelselmatig alle reglementen. Strauss, in 1846 in de Scheldestad aanbeland, had dankzij Jean-François Thielens⁴ het monopolie in de beruchte - door de overheid gesubsidieerde - emigratie van circa 1.200 landlopers, bedelaars en gedetineerden in de periode 1850-1856. Zijn wanpraktijken brachten een jarenlange, onophoudelijke klachtenstroom op gang. In zowat alle duistere zaakjes was Strauss betrokken. Talrijke klachten tegen hem zijn bewaard in het Provinciaal Archief van Antwerpen. Reeds in 1855-56, wanneer de Duitse regionale pers tegen de oprukkende Antwerpse emigrantenhaven een ondermijningscampagne voerde, werd het emigratieagentschap Strauss in diskrediet gebracht. Overigens was dit mikpunt zorgvuldig gekozen, want zijn ‘omzet’ bedroeg tussen 1846 en 1857 ca. 40.000 landverhuizers.

De reis : tussen emigratie en immigratie

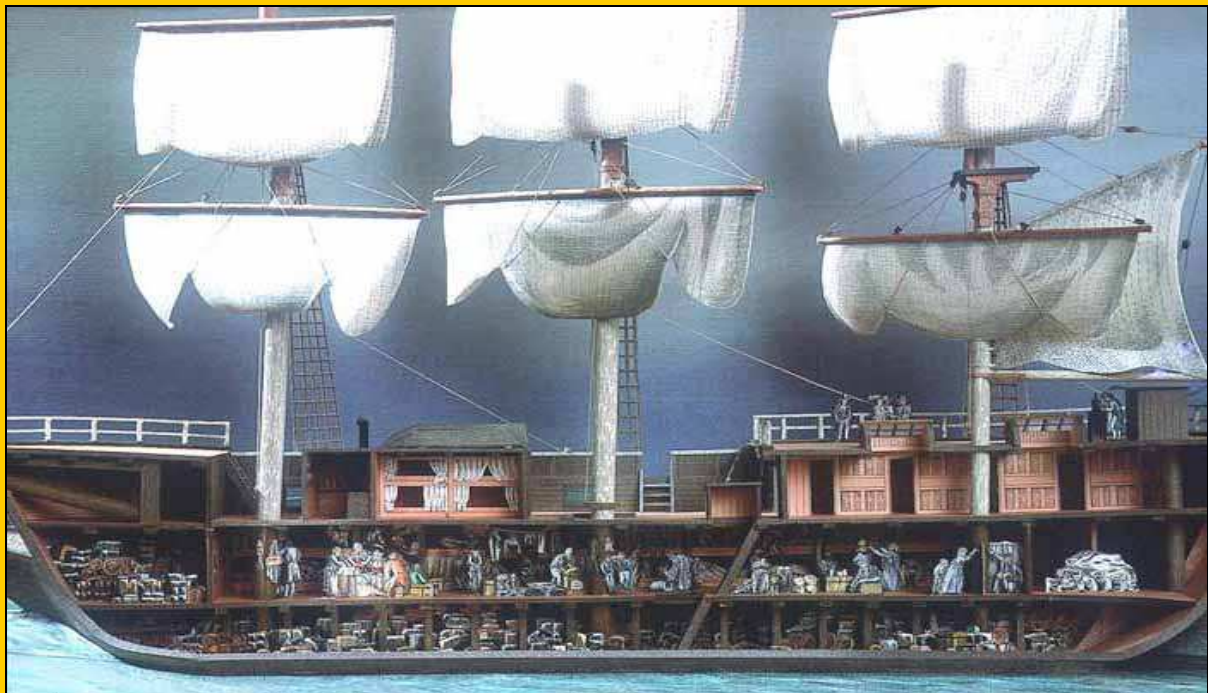
De hele reis naar Amerika kostte in de periode 1850-1855 150 à 180 frank per persoon (voeding inbegrepen) vanaf Antwerpen. Voor de meeste landverhuizers was het niet eenvoudig om het geld voor de oversteek bijeen te krijgen. Als men bedenkt dat het dagloon van een eenvoudige landarbeider in die tijd minder dan 1 frank bedroeg kan men uitrekenen hoelang men er voor moest sparen. Wat namen ze mee? Vrijwel geen materieel bezit; wat ze bezaten aan huisraad moesten ze verkopen, zowel omdat ze het niet mee konden nemen als omdat ze het geld dat de openbare verkoop opbracht sowieso nodig hadden voor de overtocht. Ze namen wat kleren en gereedschap mee en wat eten voor onderweg. Dan volgde het afscheid van de achterblijvende familie en bekenden. De reis naar het verre Amerika, dat als het ware in een andere wereld lag, vergde een afscheid dat veel weg had van een sterfbed.

Nu kon de reis beginnen. In die tijd reisde men te voet, met paard en wagen en misschien ook al per trein naar de haven van Antwerpen, want de Nieuwe Wereld was in die tijd enkel bereikbaar per zeilboot. Voor velen begonnen de ontberingen en zorgen al voordat men water zag. Men kreeg te maken met zwervers en landlopers in de haven, die zoals overal leefden van diefstal en beroving. Zelfs de weinige bezittingen van de landverhuizers werden niet ontzien. Een geregelde afvaart was er niet zodat men soms dagen in de haven moest rondhangen. Het gebeurde ook wel eens dat een boot te vol gepland was en men geen toegang kreeg. Er zat dan niets anders op dan te wachten op een volgende mogelijkheid. Men moest dan een hotel zoeken, hetgeen weer extra geld kostte. Uiteindelijk kon dan de afvaart plaats vinden en zat men voor vele weken aan boord van een schip dat naar onze maatstaven nauwelijks tot geen comfort bood.

⁴ Jean-François Thielens was in de jaren 1850 redacteur van een “Guide et conseiller de l'émigrant” (Wegwijzer en raedgever der Landverhuizers), verspreid in het Frans en het Nederlands. Thielens was familie van de kapitein van de haven van Antwerpen, inspecteur bij de emigratiedienst en tevens kabinetssecretaris van de gouverneur van de provincie Antwerpen. Er was hier dus sprake van ernstige belangenvermenging.

Het leven aan boord

Zodra zij zich hadden ingescheept, konden de emigranten zich voorbereiden op de overtocht van Antwerpen naar New York. De landverhuizers in het midden van de negentiende eeuw maakten de transatlantische oversteek onder de meest erbarmelijke omstandigheden. Tot omstreeks 1860 gebeurde de reis bijna uitsluitend per zeilschip. De oversteek kon afhankelijk van het seizoen tussen de 30 tot 55 dagen duren, maar het kon ook langer zijn bij windstilte of als het schip door een storm uit koers geslagen werd. De condities aan boord van immigrantenschepen waren voor passagiers in de 3e klasse (ook wel benedendekpassagiers van de zogeheten 'landverhuizersklasse' of 'steerage' genoemd) vaak ronduit mensonterend. De ruimte in de buik van het schip waar men hen samenbalde, was klein, donker en vaak smerig en stinkend. Men trachtte natuurlijk zoveel mogelijk emigranten bij mekaar te proppen. Echtparen, vrijgezellen, baby's en kinderen, jongelingen en meisjes, zieken en gezonden, liepen, stonden of lagen allen door mekaar. Zoals reeds vermeld, zaten er in de periode 1850-1856 ook regelmatig mensen bij die rechtstreeks uit een landloperskolonie of gevangenis de boot opgezet werden. Comfort, sanitair en verluchting waren van geen tel voor de reders. De grootste zeilschepen vervoerden 150 tot 300 passagiers benedendeks (er waren ook een paar kajuiten). De meeste passagiers kregen enkel een bank ter beschikking, die ze

vaak moesten delen. Hierop kon men een strozak leggen om te zitten, te rusten, te eten, te slapen en... zeeziek te zijn. Vaak was de toegang tot de passagiersruimten op zeilschepen door middel van tralies afgesloten voor de emigranten. Vooral bij slecht weer moesten ze dan soms dagenlang in het halfduistere benedendek blijven en kregen ze niet de mogelijkheid om aan dek te komen en de frisse zeewind in te ademen. De ontlasting en het braaksel van de zeezieken werd in open tonnen bewaard. Zo nu en dan bleek dat de capaciteit onvoldoende was en dan golfde het stinkende mengsel op het dek van het verblijf mee met de bewegingen van het schip. De meeste passagiers hadden de zee trouwens nog nooit gezien en werden angstig bij het zien van die enorme watermassa. Sommige passagiers brachten de gehele reis (zee)ziek in hun 'bed' door. Met enige regelmaat braken er besmettelijke ziekten uit aan boord (dysenterie, syfilis,...). De emigrantenschepen waren drijvende torens van Babel: de

passagiers waren Duitsers, Vlamingen, Walen, Nederlanders, Polen, en spraken meestal enkel hun plaatselijk dialect... Dat de emigranten op het schip elkaar niet zouden verstaan en dat men bij aankomst in de VS ook op een taalmuur zou botsen, is waarschijnlijk nooit bij de landverhuizers opgekomen. In de berichten over de reis komt nooit tot uiting dat er een taalprobleem geweest is. In ieder geval was dit probleem onbelangrijk vergeleken bij de vele andere.

Eten en drinken

Het voedsel dat aan boord werd verstrekt, vormde een extra aanslag op de magen van de al fel geplaagde reizigers. Het belangrijkste voedsel aan boord was het hardbrood of zee- of scheepsbescuit. Weekbrood of roggebrood was minder lang houdbaar en werd dus minder meegenomen. Er werden natuurlijk ook veel aardappelen gegeten. Vlees werd gepekeld met zout. Gort, erwten en verschillende soorten bonen moesten de verse groente vervangen. Fruit werd gedroogd. Het drinkwater werd in die tijd nog in houten vaten vervoerd. Als de reis lang duurde, moest het met azijn worden aangelengd om het bederf tegen te gaan. Dat kon echter niet verhinderen dat het water op den duur verschrikkelijk stonk. De passagiers uit de eerste klasse hadden het veel beter. Soms werden er voor hen levende kippen en varkens meegenomen die bedoeld waren om tijdens de reis te slachten. Onderweg werd verse vis gevangen.

Bij aankomst

De Nederlandse historicus Jacob van Hinte schreef in zijn monumentaal boek : *“Nederlanders in Amerika: een studie over landverhuizers en volkplanters in de 19e en 20ste eeuw in de Vereenigde Staten van Amerika”* uit 1928 :

Wanneer men thans nog leest van de afpersingen waaraan de landverhuizers waren blootgesteld zoowel van de zijde der cargadoors en reeders, als van den kapitein en bemanning, hoe zij als vee werden geborgen en behandeld, weken lang leefden in veel te kleine ruimten, waar zelfs behoorlijke slaapplekken ontbraken, hoe zij gebrek leden door de door tegenwind te langen duur der reis, hoe daardoor allerlei ziekten uitbraken en ten slotte velen bezweken, dan vraagt men zich af, hoe dat alles mogelijk is geweest.

Eéns in Amerika aangekomen, was de ellende nog niet voorbij. Soms moest men eerst nog een tijd in quarantaine verblijven, anderen werden geweigerd. De scheepsmaatschappij gaf een passagierslijst af aan het Douanekantoor. De passagiers voldeden hun douaneverplichtingen, betaalden ‘hoofdgeld’ en gingen op weg. Pas vanaf 1855 moesten alle immigranten eerst langs Castle Garden, waar ze grondig gekeurd werden. Het beroemde Ellis Island werd pas in 1890 in gebruik genomen. De emigranten werden geconfronteerd met bedrog in geldwissel, treintickets, voedselaankopen, ... Landverhuizers konden in de plaatsen van aankomst gebruik maken van de diensten van officiële instanties, predikanten of particulieren die ze verder op weg konden helpen. Onvermijdelijk waren bij de laatstgenoemden bedriegers en oplichters actief. In het algemeen konden de landverhuizers echter hun weg naar de uiteindelijke bestemming snel vervolgen.

Na deze inleiding over de Vlaamse emigratie naar de VS zullen wij in de volgende nummers van dit tijdschrift pogen - na een korte kennismaking met de familie De Maeyer en met onze belangrijkste bron, Edmond alias Désiré Picard - een zo accuraat mogelijk relaas van de zeereis te schetsen.